

KRÓTKIE DONIESIENIA**SHORT COMMUNICATIONS****599. Nowe stanowiska *Sphaerius acaroides* WALTZ, 1838 w zachodniej Polsce (Coleoptera: Myxophaga: Sphaeriusidae)**

New records of *Sphaerius acaroides* WALTZ, 1838 in western Poland (Coleoptera: Myxophaga: Sphaeriusidae)

KEY WORDS: Coleoptera, Myxophaga, Sphaeriusidae, *Sphaerius acaroides*, new records, W Poland.

Sphaerius acaroides WALTZ [= *Microsporus acaroides* (WALTZ), *Microsporus obsidianus* KOLENATI], jedyny krajowy przedstawiciel podrzędu Myxophaga, był sporadycznie wykazywany z różnych rejonów Polski (BURAKOWSKI i in. 1976: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 4: 1-308). Spotykany jest rzadko, jednak zwykle bardzo licznie, w dziesiątkach, a nawet setkach osobników na poszczególnych stanowiskach. Zasiedla wilgotne brzegi zbiorników wodnych, zarówno o podłożu piaszczystym, gliniastym, jak i torfowym. Występuje od wiosny do jesieni. Ze względu na małe rozmiary i podobieństwo do niektórych roztoczy może być niezauważany przez niedoświadczonych zbieraczy, co prawdopodobnie przyczynia się do niewielkiej liczby publikowanych w krajowej literaturze doniesień. Na czerwonej liście chrząszczy Niemiec *S. acaroides* uznany został za gatunek potencjalnie zagrożony w nieodległej przyszłości (posiada kategorię V – „Art der Vorwarnliste”) (GEISER i in. 1998: Rote Liste gefährdeter Tiere Deutschlands. Bundesamt für Naturschutz, Bonn – Bad Godesberg: 1-434).

W Polsce po 1945 r. był wykazany w latach 1970–1998 z pięciu stanowisk w Puszczy Białowieskiej, gdzie łowiono go w znacznej liczbie okazów (MAJEWSKI T. 2001: [W:] GUTOWSKI, JAROSZEWICZ (red.): Katalog fauny Puszczy Białowieskiej. Wyd. IBL, Warszawa: 116) oraz z jednego stanowiska w Borach Tucholskich (STACHOWIAK M. 2006: [W:] BANASZAK, TOBOLSKI (red.): Park Narodowy Bory Tucholskie u progu nowej dekady. Wyd. UKW, Bydgoszcz: 285-290).

W ostatnich latach odnaleziono nowe stanowiska w zachodniej części kraju:

Pojezierze Pomorskie:

- Piła N, nad jez. Kuźnik Olsowy (UTM: XU19), 24 VII 2005 – 25 exx., leg. R. RUTA.
- Wołowe Łasy E, nad jez. Bukowskie Bagno (WU88), 30 V 2006 – 3 exx., 4 IX 2006 – 7 exx., leg. R. RUTA.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska:

- Osiek nad Notecią (XU58), 3 V 2012 – 5 exx., nieczynne wyrobiska zakładów ceramicznych, leg. R. RUTA et K. ŻUK.
- Mikstat (YT01), 24 IV 2009 – 45 exx., glinianka w pobliżu czynnej cegielni, leg. R. RUTA et K. ŻUK.

Górny Śląsk:

- Bogacica ad Kluczbork (BB95), 3 VI 2012 – 6 exx., na brzegu niewielkiego zbiornika na dnie nieczynnego wyrobiska, leg. R. RUTA et K. ŻUK.

Nad jeziorami Kuźnik Olsowy i Bukowskie Bagno chrząszcze łowione były na torfowcowym ple torfowisk przejściowych, w pobliżu brzegu jezior. Oba obiekty są dobrze zachowanymi torfowiskami pojeziornymi; Kuźnik Olsowy jest projektowanym rezerwatem przyrody, zaś Bukowskie Bagno podlega ochronie rezerwatowej od 2009 r. Na pozostałych stanowiskach chrząszcze występowały na wilgotnych brzegach zbiorników w nieczynnych wyrobiskach, na gliniastym (Osiek, Mikstat) bądź piaszczystym (Bogacica) podłożu.

Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Górnego Śląska *S. acaroides* ostatnio wykazano 60 lat temu (BURAKOWSKI i in. 1976: *ibid.*).

Rafał RUTA, Kat. Bioróżnorodn. i Takson. Ewol. UWrocław, Wrocław

600. Borodziej próchnik *Ergates faber* (LINNAEUS, 1767) (Coleoptera: Cerambycidae) we wschodniej Polsce

Ergates faber (LINNAEUS, 1767) (Coleoptera: Cerambycidae) in eastern Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Cerambycidae, *Ergates faber*, faunistic, E Poland.

Ergates faber (LINNAEUS, 1767) należy do podrodziny Prioninae, grupującej największych przedstawicieli rodziny kózkowatych. Holarktyczny rodzaj *Ergates* AUDINET-SERVILLE liczy na świecie 3 gatunki, przy czym w Europie występuje tylko jeden. W obrębie gatunku *E. faber* można wyróżnić dwa podgatunki – nominotypowy, szeroko rozmieszczony w Europie, północnej Afryce (Maroko) i południowo-zachodniej Azji (Irak, Syria, Turcja) oraz *E. faber opifex* MULSANT, 1851, znany z Sycylii, Kalabrii i Algierii (MONNÉ, GIESBERT 1993: Checklist of the Cerambycidae and Distenidae (Coleoptera) of the Western Hemisphere. Wolfsgarden Books, Burbank. XIV+409 ss.; LÖBL, SMETANA 2010: Catalogue of Palearctic Coleoptera. Vol. 6. Apollo Books, Stenstrup. 924 ss.).

Borodziej próchnik (cieśla) należy do najokazalszych chrząszczy Polski. Długość imagines może sięgać 60 mm, a larw aż 90 mm. Rozwijają się w drewnie sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* L., znacznie rzadziej w innych drzewach iglastych, a wyjątkowo również liściastych (BENSE 1995: Longhorn Beetles. Illustrated Key to Cerambycidae and Vesperidae of Europe. Margraf Verlag, Weikersheim. 512 ss.). Objęty jest ochroną gatunkową od 2001 roku. Znajduje się na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” (PAWŁOWSKI i in. 2002: [W:] GŁOWACIŃSKI (red.): 88-110) (kategoria VU – narażony) oraz na „Czerwonej liście” kózkowatych wschodniej Polski (GUTOWSKI 1995: Prace Inst. Bad. Leśn., A, 811: 1-190) (R – rzadki). W niektórych regionach naszego kraju występuje jeszcze stosunkowo często, ale ze wschodniej Polski był rzadko wykazywany. Do swego rozwoju potrzebuje grubych, martwych pni sosen, rosnących w miejscach nasłonecznionych. Jego rozwój larwalny trwa kilka lat (co najmniej 3) w nasadowej części takich drzew. Chętnie zasiedla też pniaki na zrębach zupełnych, jeżeli ich średnica wynosi więcej niż 30–40 cm. Pniaki te są również często opanowywane przez inne rzadkie gatunki chrząszczy, np. *Buprestis novemmaculata* L. i *Chalcophora mariana* (Buprestidae) oraz *Stenagostus rufus* (DE GEER) (Elateridae) (GUTOWSKI, inf. oryg.).

We wschodniej Polsce (do linii Wisły) znaleziony był w 8 krainach zoogeograficznych wyróżnionych w „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1990: Kat. Fauny Pol., XXIII, 15: 1-312). Jednak większość z tych informacji pochodzi sprzed kilkudziesięciu, a nawet ponad 100 lat. Dotychczasowe rozmieszczenie gatunku w tej części kraju zostało przedstawione przez BERCIO i FOLWACZNEGO (1979: Verzeichnis der Käfer Preußens. Fulda, Verlag Pa-

rzeller et Co.: XXI+369 ss.), BURAKOWSKIEGO i in. (1990: *ibid.*), GUTOWSKIEGO (1995: *ibid.*) oraz GUTOWSKIEGO i in. (1999: *Wiad. entomol.*, **18**, 1: 11-22). Na podstawie tych opracowań oraz literatury zebranej w „Katalogu fauny Polski” zestawiamy znane, historyczne (sprzed 1980 r.) stanowiska tego gatunku z omawianego obszaru: Jedwabno (UTM: DE83), Nidzica (DE61), Wielbark (DE91), Kętrzyn (EE29), Miszek ad Bobrowniki (CD65), Ławiczek ad Skepe (CD85), Gąsocin ad Ciechanów (DD74), Leśnictwo Dalekie ad Wyszaków (ED33), Urle (ED42), Warszawa (EC09), Puławy vic. (EB69), rez. „Bukowa Góra” ad Zwierzyniec (FB30), Panasówka (FB30), Zwierzyniec (FB30), Florianka (FB40), Józefów ad Zwierzyniec (FA49), Hamernia (FA59), Bełżec (FA78), Puszcza Niepołomska (DA54), Rzeszów (EA74), Dąbrówka Starzeńska ad Dynów (EA81), Nadleśnictwo Piwniczna (DV87). O licznych występowaniu borodzieja w Puszczy Białej i Puszczy Kurpiowskiej, bez sprecyzowania stanowisk, wspomina DOMINIŁ (2000: *Sylvan*, **144**, 9: 109-112).

W doniesieniu tym przedstawiamy nowe informacje o rozmieszczeniu *E. faber* we wschodniej Polsce. Użyte skróty: JG – Jerzy M. GUTOWSKI, PZ – Przemysław ZIĘBA, RC – Rafał CIEŚLAK, obs. – obserwował.

- Puszcza Augustowska, Pomorze (UTM: FE59) ad Sejny, VII 1984 – wiele exx. poczwarek i imagines obserwował i zbierał Jacek ROŚŁON z pniaków sosnowych na zrębie zupełnym.
- Puszcza Piska, Pisz vic. (na S od miasta), Las Referencyjny „Szast”, oddz. 75a (EE53), 4 V 2011 – żerowiska larw oraz szczątki imago w drewnie, na stojącym złomie sosny zwyyczajnej o średnicy 20 cm, bez kory, na wysokości 0,3–0,7 m, stanowisko nasłonecznione w drzewostanie 80–90 letnim, mocno uszkodzonym przez huragan w 2002 r., leg. et coll. JG; pierwsze stwierdzenie w P. Piskiej.
- Puszcza Knyszyńska, rez. „Góra Pieszczana” (FD79) ad Lipowy Most (na E od wsi), oddz. 508, 21 X 2012 – szczątki imago (pokrywa), bór świeży, na linii oddziałowej, leg. et coll. JG; nowy dla P. Knyszyńskiej.
- Puszcza Białowieska, Nadl. Browsk (N część) (FD95), X 2005 – szczątki imago (pokrywa), na leśnej drodze, leg. J. HILSZCZAŃSKI; pierwsze pewne stwierdzenie w polskiej części P. Białowieskiej.
- Puszcza Biała, Nadl. Ostrów Mazowiecka i Nadl. Wyszaków – wg informacji służb leśnych w ostatnim dziesięcioleciu spotykany dość często.
- Nadbużański Park Krajobrazowy, Tópór (ED52) ad Wyszaków, 1994 – świeże otwory wylotowe i szczątki imago w pniaku sosnowym, leg. P. GÓRSKI.
- Okolice Warszawy:
 - Wieliszew vic. (DD91) (ok. 1 km na S od Zalewu Zegrzyńskiego), VII 2000 – stare żerowiska w pniakach sosnowych, obs. P. GÓRSKI.
 - Celestynów (EC26), 1997 – stare żerowiska w pniakach sosnowych, obs. P. GÓRSKI.
Z tej miejscowości pochodzi też 1 ex. znajdujący się w zbiorach Muzeum i Instytutu Zoologii PAN w Warszawie (29 VII 1951, leg. B. BURAKOWSKI), det. et inf. R. PLEWA.
- Poleski Park Narodowy, Lejno vic., oddz. 206d/220a (FB49), 10 VIII 2012 – 1 ex., obs. T. DYNOS.
Gatunek ten był już stwierdzony na terenie PPN w roku 1995 w innej jego części (GUTOWSKI i in. 1999: *ibid.*). Znalezienie kolejnego osobnika potwierdza stałą obecność *E. faber* w PPN.
- Roztocze, Ulów (FA69) ad Tomaszów Lubelski, 5 VI 2009 – larwy w mocno rozłożonych pniakach sosnowych w lesie gospodarczym w pobliżu rez. „Zarośla”; 12–13 VII 2011 – 2 exx. imagines oraz 1 martwa poczwarka, obs. PZ.
- Kotlina Sandomierska:
 - Radomyśl nad Sanem (EB61), 19 VIII 1997 – 1 ♀, 12 VII 1999 – 1 ♂, do światła, przy zabudowaniach położonych blisko skarpy wydmowej porośniętej przez drzewostan sosnowy, obs. RC.

- Radomyśl nad Sanem vic. (EB71), VII–VIII 2002 – liczne otwory wyjściowe na pniakach sosnowych na 3-letnim zrębie zupełnym, obs. RC.
- Żupawa (EB50) ad Tarnobrzeg, 17–24 VII 2003 – 4♂♂, 5♀♀, obs. RC.
- Krawce (EA69) ad Stalowa Wola, VII–VIII 2003 – otwory wylotowe i żerowiska w pniakach sosnowych, obs. RC.
- Kuziory (EB80) ad Stalowa Wola, VII 2006 – szczątki imago (pokrywa, odnóża, czułki) na opuszczonej, drewnianej chacie; VII 2008 – tamże kilka imagines, obs. PZ.
- Pysznicza (Targowisko) (EB80) ad Stalowa Wola, 9 VII 2005 – 3♂♂, nalatujące przed wieczorem na pniaki sosnowe w borze mieszanym, obs. PZ.
- Dąbrówka (EA99) ad Stalowa Wola, VII/VIII 2009 – 3 exx., wieczorem na pniakach w borze sosnowym, dalsze 3–4 osobniki, prawdopodobnie tego gatunku, obserwowano w locie, obs. PZ.
- Wilcza Wola (EA 67), park podworski, 15 VII 1999 – 5 exx. wygryzło się z grubych, nieobrobionych kłód sosnowych, stanowiących elementy stołu i ław ogrodowych, leg. B. PERET.

Reasumując, warto odnotować, że gatunek ten po raz pierwszy został wykazany z Puszczy Białowieskiej, gdyż dotychczasowe informacje o jego występowaniu na tym terenie opierały się na znalezieniu szczątków imago w okresie międzywojennym, ale w miejscu leżącym obecnie na Białorusi (KARPIŃSKI 1949: Rozpr. Sprawozd. Inst. Bad. Leśn., A, 55: 1-33). Interesujące jest też stwierdzenie rozwoju *E. faber* w drewnie znacznie cieńszym (20 cm) niż wskazywały na to dotychczasowe dane o biologii gatunku.

Zauważa się pewną koncentrację stanowisk *E. faber* w dwóch miejscach wschodniej części Polski – w okolicach Stalowej Woli (Kotlina Sandomierska) oraz w Puszczy Kurpiowskiej i Puszczy Białej.

Bardzo dziękujemy wymienionym w tekście osobom za udostępnienie danych.

Jerzy M. GUTOWSKI,
Zamiejscowy Wydz. Leśny Politechniki Białostockiej, Hajnówka
Przemysław ZIĘBA, Zakład Higieny Weterynaryjnej, Lublin
Rafał CIEŚLAK – Świdnik

601. Występowanie niektórych interesujących chrząszczy saproksylobiontycznych (Coleoptera) w Górach Świętokrzyskich i na Płaskowyżu Suchedniowskim

The occurrence of some interesting saproxylobiontic beetles (Coleoptera) in the Świętokrzyskie Mountains and on the Suchedniów Plateau

KEY WORDS: Coleoptera, *Rhysodes sulcatus*, *Osmoderma barnabita*, *Ceruchus chrysomelinus*, *Cucujus cinnaberinus*, *Cucujus haematodes*, *Peltis grossa*, *Boros schneideri*, records, Świętokrzyskie Mts., Suchedniów Plateau, central Poland.

Góry Świętokrzyskie wraz z Płaskowyżem Suchedniowskim to obszar pokryty dużymi, w większości połączonymi ze sobą, kompleksami leśnymi. Lasy te określane są mianem Puszczy Świętokrzyskiej, rozciągającej się od granicy Ponidzia i Gór Świętokrzyskich na południu do dolin rzek: Czarnej i Kamiennej na północy (za którymi rozciągają się również duże, słabo rozfragmentowane kompleksy leśne m.in. Lasów Koneckich, Stąporkowskich, Skarżyskich i tzw. Puszczy Iłżeckiej, traktowane niekiedy również jako części Puszczy Świętokrzyskiej). Lasy te w wielu miejscach i na

dość dużych powierzchniach zachowały jeszcze charakter naturalny lub zbliżony do naturalnego. Między innymi to zdecydowało o włączeniu znacznych części wyżej wymienionych kompleksów leśnych do sieci Natura 2000 jako Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk (SOO).

Prowadząc obserwacje w leśnych obszarach Natura 2000 * zlokalizowanych w Górach Świętokrzyskich i na Płaskowyżu Suchedniowskim (położonym wg podziału Polski na krainy przyjętym w „Katalogu fauny Polski”, na Wyżynie Małopolskiej) oraz w najbliższym sąsiedztwie granic tych mezoregionów fizyczno-geograficznych, dokonaliśmy obserwacji dotyczących występowania tam kilku interesujących gatunków chrząszczy saproksylobiontycznych, których większość to z całą pewnością relikty siedliskowe lasów naturalnych.

Zastosowano następujące skróty: LB – Lech BUCHHOLZ, MB – Marek BIDAS, MO – Małgorzata OSSOWSKA, rez. – rezerwat przyrody, PN – park narodowy, Ndl. – nadleśnictwo, leśn. – leśnictwo, o.o. – obwód ochronny, larv. – larwa/larwy.

Rhysodes sulcatus (Fabricius, 1787) – Rhysodidae

Płaskowyż Suchedniowski

– SOO Lasy Suchedniowskie: Ndl. Suchedniów, rez. „Świnia Góra” (UTM: DB75), 19 IX 2010 – 1 ex. (martwy), wielogatunkowy las mieszany objęty od ponad 50 lat ochroną ścisłą, w spróchniałym pniu powalonej jodły (*Abies alba* MILL.), obs. LB; leśn. Kruk, oddz. 55 (4 km W ad Suchedniów - Kruk) (DB85), 15 VIII 2011 - 1 ex., las bukowy z domieszką jodły, pod korą leżącego na ziemi, dość mocno rozłożonego pnia jodły (próchno jasne, niezbyt wilgotne), obs. LB.

Z Puszczy Świętokrzyskiej gatunek znany był dotychczas tylko ze Świętokrzyskiego PN, na podstawie dość licznych obserwacji (SIENKIEWICZ 2012: [W:] Monitoring gatunków zwierząt, Przewodnik metodyczny, Część II. GIOŚ, Warszawa: 400-418).

Osmoderma barnabita MOTCHULSKY, 1845 [*O. eremita* auct.] – Scarabaeidae

Góry Świętokrzyskie

– SOO Lasy Cisowsko-Orłowińskie: leśn. Cisów, „Ługi” (DB92), 5 VII 2009 – 5 exx., las mieszany, na usychającym dębie (*Quercus* sp.), z próchnowiskiem wypełniającym do wysokości ok. 30 cm od ziemi pusty w środku pień drzewa, 8 VIII 2010 – 1 ex. (martwa ♀) przy tym samym dębie, obs. MB.

Garb Goleniowski (w pobliżu północnej granicy Płaskowyżu Suchedniowskiego)

– SOO Lasy Skarżyskie: Ndl. Skarżysko, oddz. 115 ad Ciechostowice (DB86), 12 VIII 2008 – >30 exx. (larv.), las mieszany z dużym udziałem starych (przypuszczalnie ponad 250 letnich) modrzewi (*Larix* sp.), w próchnie wypełniającym obszerne osiowe próchnowisko w starym modrzewiu (drzewo to zostało ścięte i wyrobione jako drewno opałowe, a duże ilości próchna z larwami pachnicy leżały na ziemi w miejscu ścięcia drzewa), obs. LB.

Ceruchus chrysomelinus (HOCHENWARTH, 1785) – Lucanidae

Płaskowyż Suchedniowski

– SOO Lasy Suchedniowskie: rez. „Świnia Góra” (DB75), 19 IX 2010 – 1 ex. (martwa ♀) oraz liczne larwy, w silnie spróchniałym pniu powalonej jodły, obs. LB; rez. „Dalejów” (DB85), 15 VI 2010 – 2 exx., wielogatunkowy las mieszany, na spróchniałym pniu złamanej jodły, obs. LB et MO.

Gatunek znany z obszaru Puszczy Świętokrzyskiej ze Świętokrzyskiego PN (SZUJECKI 1958: Zesz. nauk. SGGW, Leśn., 1: 83-93; BOROWSKI, MAZUR (red.) 2008: Waloryzacja ekosystemów leśnych Gór Świętokrzyskich metodą zooindykacyjną. Wydawnictwo SGGW, War-

* w tym w ramach prac monitoringowych Państwowego Monitoringu Środowiska – „Monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000”, prowadzonego na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (GIOŚ) przez Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, ze Środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej – część danych dotycząca występowania *Cucujus cinnaberinus* w Świętokrzyskim PN i SOO Lasy Suchedniowskie uzyskana została w ramach tego monitoringu.

szawa, 2007. 236 ss.) gdzie, jak wynika z naszych obserwacji, jest gatunkiem dość licznie występującym, szczególnie w obszarach ochrony ścisłej, a także z leśn. Cisów (Ndl. Łągów) – SOO Lasy Cisowsko-Orłowińskie (BOROWSKI, MAZUR (red.) 2008: *ibid.*).

Cucujus cinnaberinus (SCOPOLI, 1763) – Cucujidae

Góry Świętokrzyskie

- SOO Ostoja Barcza: Ndl. Zagnańsk, Barcza vic. (DB84), 17 III 2012, oddz. 38, las mieszany z dużym udziałem jodły i sosny w drzewostanie, pod korą leżącego na ziemi pnia ściętej i pozostawionej sosny (*Pinus silvestris* L.) – 1 ex. (larv), oddz. 89, las mieszany z przewagą buka, pod korą wysokiego pniaka (tylca) po złamanej osice (*Populus tremula* L.) – 2 exx. (larv.), obs. LB et MO.
- Świętokrzyski PN: o.o. Klonów, oddz. 261 (DB84), 15 V 2009 – 5 exx. (larv.), wilgotny bór jodłowo-świerkowy, pod korą powalonej starej osiki, obs. LB et MO, oddz. 239 (DB94), 25 VII 2010 – 2 exx. (larv.), pod korą martwej stojącej jodły, obs. LB; o.o. Święta Katarzyna, o.o. Podgórze, o.o. Dąbrowa, o.o. Jastrzębi Dół, o.o. Dębno, o.o. Święty Krzyż, o.o. Chełmowa Góra (DB93, DB94, EB03), 2009–2012 – kilkadziesiąt obserwacji (larw i imagines) rozmieszczonych mniej więcej równomiernie na całym terenie leśnym, z większym zagęszczeniem miejsc obserwacji w obszarach ochrony ścisłej oraz objętych zastosowaną w ostatnich latach ochroną bierną (czynną zachowawczą), obs. LB.

Płaskowyż Suchedniowski

- SOO Ostoja Sieradowicka: Ndl. Suchedniów, oddz. 83 ad Mostki („Lasy Siekierzyńskie”) (DB95), 25 III 2012 – 2 exx. (larv.), las mieszany, pod korą leżącej na ziemi, ściętej jodły, obs. LB.
- SOO Lasy Suchedniowskie: Ndl. Suchedniów, leśn. Jastrzębia, „Czerwona Góra” (DB85), 3 V 1996 – 1 ex., leg. MB; „Dalejów” (DB85), 4 V 1997 – 2 exx., leg. MB; rez. „Świnia Góra” (DB75), 12 IX 2010 – 17 exx. (w tym 11 larv.), obs. LB et MO, 19 IX 2010 – 6 exx. (w tym 5 larv.), pod korą martwych, stojących i powalonych drzew iglastych (jodła i sosna), obs. LB; leśn. Kruk, oddz. 72 ad Suchedniów - Kruk (DB85), 29 VIII 2010 – 1 ex., pod korą powalonej jodły, obs. LB; Ndl. Zagnańsk, oddz. 22 ad Belno (DB75), 29 VIII 2010 – 1 ex. (larv.), pod korą przydziomkowej części stojącej martwej jodły, obs. LB; Ndl. Zagnańsk, oddz. 41 ad Kaniów (DB75), 7 VIII 2011 – 3 exx. (larv.), pod korą przydziomkowego wyżynka jodłowego, obs. LB; Stanowisko monitoringowe GIOŚ „Lasy Bliżyńskie” wyznaczone dla monitoringu *C. cinnaberinus*, zlokalizowane w centralnej, najcenniejszej przyrodniczo części SOO Lasy Suchedniowskie (leżące na terenie Ndl. Zagnańsk – leśn. Bartków oraz Ndl. Suchedniów – leśn. Szałas, Świnia Góra, Jastrzębia i Kruk) (DB75, DB85), 2011 – kilkanaście obserwacji (larw i imagines) rozmieszczonych mniej więcej równomiernie na całej (ponad 4500 ha) powierzchni stanowiska (z większym zagęszczeniem miejsc obserwacji w rez. „Świnia Góra” i rez. „Dalejów”).

W Puszczy Świętokrzyskiej gatunek obserwowany był wielokrotnie. Pierwsza informacja o jego występowaniu na tym terenie (w Lasach Suchedniowskich) zawarta jest w pracy KOWALCZYKA i WATAŁY (1990: Rocznik Świętokrzyski, 17: 173-180). Kolejne informacje dotyczą stwierdzenia w Świętokrzyskim PN (BOROWSKI, MAZUR (red.) 2008: *ibid.*). Z naszych obserwacji wynika, że *C. cinnaberinus* jest gatunkiem występującym w Puszczy Świętokrzyskiej dość licznie i na rozległym obszarze, co potwierdziły przeprowadzone w latach 2010 i 2011 prace monitoringowe GIOŚ (BUCHHOLZ 2012: [W:] Monitoring gatunków zwierząt, Przewodnik metodyczny, Część II. GIOŚ, Warszawa: 419-446).

Cucujus haematodes ERICHSON, 1845 - Cucujidae

Płaskowyz Suchedniowski

– SOO Lasy Suchedniowskie: Ndl. Suchedniów, leśn. Jastrzębia, „Czerwona Góra” (DB85), 3 V 1996 – 4 exx., leg. MB; rez. „Dalejów” (DB85), 4 V 1997 – 1 ex., leg. MB, 22 VIII 2010 – 1 ex., pod korą stojącej martwej jodły, obs. LB; rez. „Świnia Góra” (DB75), 12 IX 2010 – 6 exx. (w tym 5 larv.), pod korą martwych, stojących i powalonych drzew iglastych (sosna, jodła, modrzew), obs. LB; leśn. Osieczno, oddz. 77 (4 km W ad Suchedniów - Błoto) (DB85), 13 VIII 2011 – 2 exx. (w tym 1 larv.), pod korą dolnej (stojącej) części złamanej jodły, obs. LB; leśn. Osieczno, oddz. 81 ad Zalezianka (DB85), 13 VIII 2011 – 1 ex. (larv.), pod korą złożonej przy drodze dłużycy osikowej, obs. LB; leśn. Kruk, oddz. 55 (4 km W ad Suchedniów - Kruk) (DB85), 15 VIII 2011 – 1 ex., las bukowy z domieszką jodły, pod korą leżącego na ziemi, dość mocno rozłożonego pnia jodły (próchno jasne, niezbyt wilgotne), obs. LB; leśn. Świnia Góra, oddz. 182 (5 km W od Suchedniów - Kruk), 15 VIII 2011 – 4 exx. (w tym 3 larv.), skraj śródleśnej składnicy drewna, pod korą dłużej zalegających na składnicy dłużyc osikowych, obs. LB; leśn. Szałas, oddz. 100 (1,5 km E ad Szałas) (DB75), 21 VIII 2011 – 5 exx. (w tym 4 larv.), las jodłowo-sosnowy, pod korą leżących obok siebie dwóch martwych sosen (ściętej i pozostawionej w lesie oraz powalonej), obs. LB; leśn. Szałas, oddz. 146 (3 km SE ad Szałas) (DB75), 7 VIII.2011 – 2 exx. (larv.), w złamanej jodle, obs. LB; leśn. Wilczy Bór, oddz. 119 (3 km E ad Szałas) (DB75), 21 VIII 2011 – 1 ex. (larv.), las z młodym, jednowiekowym drzewostanem sosnowym z domieszką brzozy, pod korą przydzimkowego wyżynka jodłowego leżącego przy leśnej drodze, obs. LB; Ndl. Zagnańsk, oddz. 12 ad Zalezianka (DB85), 13 VIII 2011 – 2 exx. (w tym 1 larv.), drzewostan jodłowy z domieszką sosny, pod korą leżącego na ziemi, obrośniętego jeżynami, wyrzynka jodłowego, obs. LB; Ndl. Zagnańsk, oddz. 22 ad Belno (DB75), 13 VIII 2011 – 1 ex. (larv.), pod korą wyżynka sosnowego, obs. LB.

Gatunek występujący w Lasach Suchedniowskich dość licznie, miejscami częściej znajduje się niż *C. cinnaberinus*, a wielokrotnie razem z nim w tych samych mikrosiedliskach. Interesującym jest, że w Świętokrzyskim PN mimo intensywnych poszukiwań nie został dotąd znaleziony. Brak też danych o jego występowaniu w innych fragmentach Puszczy Świętokrzyskiej. Być może jest gatunkiem związanym ściśle z bardzo rozległymi, nierozfragmentowanymi kompleksami leśnymi (a Lasy Suchedniowskie tę cechę posiadają) i duże znaczenie ma w tym przypadku blisko tysiącletnia historia antropopresji na lasy (centralne, oddalone znacznie od osad ludzkich przez co nie użytkowane i nie penetrowane części dużych kompleksów leśnych, przed niespełną dwustuletnim okresem postępującego rozwoju gospodarki leśnej miały możliwość zachowania dziewiczego charakteru i były rezerwuarem reliktovej biocenozy puszczańskiej, co do dnia dzisiejszego w niektórych obszarach leśnych, takich jak np. Puszcza Białowieska czy lasy Karpat Wschodnich, daje się zaobserwować).

Dendrophagus crenatus (PAYKULL, 1799) – Silvanidae

Płaskowyz Suchedniowski

– SOO Lasy Suchedniowskie: rez. „Świnia Góra” (DB75), 25 III 2012 – 1 ex., pod korą powalonego, starego modrzewia, leg. A. MELKE et LB.

Peltis grossa (LINNAEUS, 1758) – Trogossitidae

Góry Świętokrzyskie

– SOO Ostoja Wierzejska: Góra Wierzejska (DB74) ad Kielce - Dąbrowa, 13 IX 1998 – 2 exx., pod korą uschniętej jodły, leg MB.

Płaskowyż Suchedniowski

– SOO Lasy Suchedniowskie: Ndl. Suchedniów, leśn. Jastrzębia, „Czerwona Góra” (DB85), 29 VI 1996 – 1 ex., leg. MB; „Dalejów” (DB85), 4 V 1997 – 1 ex., leg. MB; rez. „Świnia Góra” (DB75), 12 IX 2010 – 1 ex., pod korą stojącej martwej, starej jodły, leg. LB et MO; leśn. Osieczno, oddz. 77 (4 km W ad Suchedniów - Błoto) (DB85), 13 VIII 2011 – 1 ex., pod korą dolnej (stojącej) części złamanej jodły, obs. LB.

Przedgórze Hżeckie (w pobliżu północno-wschodniej granicy Płaskowyżu Suchedniowskiego)

– SOO Uroczyska Lasów Starachowickich: Podłaziska (EB15) ad Lipie, 25 IX 2008 – 1 ex., las mieszany z dużym udziałem jodły, na stosie posuszowego drewna jodłowego, leg. LB.

Gatunek znany z obszaru Puszczy Świętokrzyskiej ze Świętokrzyskiego PN (SZUJECKI 1958: *ibid.*; BURAKOWSKI i in. 1986: *Kat. Fauny Pol.*, XXIII, 11:1-243; BOROWSKI, MAZUR (red.) 2008: *ibid.*) gdzie jak wynika z naszych obserwacji, aktualnie jest stosunkowo często obserwowany, szczególnie w obszarach ochrony ścisłej, a także z leśn. Cisów (Ndl. Łągów) – SOO Lasy Cisowsko-Orłowińskie (BOROWSKI, MAZUR (red.) 2008: *ibid.*).

Boros schneideri* (PANZER, 1796) – Boridae*Płaskowyż Suchedniowski**

– SOO Lasy Suchedniowskie: rez. „Świnia Góra” (DB75), ; 1 VIII 2010 – 2 ex. (w tym 1 larv.), pod korą leżącej jodły, obs. MB; 19 IX 2010 – 3 ex. (larv.), pod korą powalonych, próchniejących pni jodły, obs. LB, 1 IX 2011 – 2 ex. (larv.), pod korą powalonej jodły, obs. LB, 25 III 2012 – 1 ex. (larv.), pod korą przydziomkowej części stojącej, martwej jodły, obs. LB.

Z obszaru Puszczy Świętokrzyskiej gatunek wykazany w połowie XX wieku tylko ze Świętokrzyskiego PN (SZUJECKI 1958: *ibid.*; KINELSKI, SZUJECKI 1959: *Pol. Pismo ent.*, 29: 215-250), ale jak dotąd, mimo prowadzonych poszukiwań, nie udało się potwierdzić jego aktualnego występowania w ŚPN.

Dokumentacja fotograficzna obserwacji oraz materiał dowodowy znajdują się w naszym posiadaniu oraz w zbiorach Świętokrzyskiego PN.

Lech BUCHHOLZ, Świętokrzyski PN, Bodzentyn
Marek BIDAS, Kielce

602. Materiały do poznania chruścików (Trichoptera) Suwalskiego Parku Krajobrazowego

Materials to the knowledge of caddisflies (Trichoptera) of the Suwalski Landscape Park

KEY WORDS: Trichoptera, *Ceraclea alboguttata*, *Oecetis testacea*, faunistics, landscape park, NE Poland.

Suwalski Park Krajobrazowy (SPK) jest zbadany trichopterologicznie znacznie słabiej od pobliskiego Wigierskiego Parku Narodowego, choć jest równie cenny przyrodniczo. W tej pracy podajemy chruściki złowione w SPK i w jego otulinie podczas obozów Studenckiego Koła Naukowego Biologów UMCS, w dniach: 26 VI – 3 VIII 2009 i 1–8 VIII 2011 r. Badano 14 stanowisk. Na 13 z nich (nr 2–14) zbierano czerpakiem hydrobiologicznym stadia wodne chruścików, na jednym (nr 1) łowiono w 2011 r. imagines w pułapkę świetlną. Na poniższej liście gwiazdką [*] wyróżniono stanowiska z otuliny SPK: 1. Turtul (UTM: FF10 / FF11 [stanowisko dokładnie na granicy obu kwadratów]), zbocza Ozu Turtulskiego; 2. Błaskowizna (FF11), torfianka na łące; 3. Turtul (FF11), Staw Turtulski; 4. Przełomka (FF11), drobny

zbiornik wśród pól i łąk; 5. Szeszupka (FF11), Jezioro Linówek, część zachodnia; 6. Szeszupka (FF11), drobny zbiornik na łące śródleśnej; 7. Cisówek (FF21), drobny zbiornik śródleśny; 8. Gulbieniszki (FF21), drobny zbiornik łąkowy*; 9. Jałowe (FF21), drobny zbiornik na łące śródleśnej*; 10. Jegłówek (FF21), drobny zbiornik łąkowy; 11. Sidory (FF21), drobny zbiornik łąkowy; 12. Szeszupka (FF21), drobny zbiornik łąkowy; 13. Udziejek (FF21), drobny zbiornik śródpolny; 14. Udziejek (FF21), drobny zbiornik łąkowy.

Wykazano 24 gatunki chruścików: *Cyrnus flavidus* MCL. (stanowisko nr 5), *Neureclipsis bimaculata* (L.)# (stan. 5), *Agraylea sexmaculata* CURT.# (stan. 1), *Orthotrichia costalis* (CURT.)# (stan. 1, 5), *Oxyethira flavicornis* PICT.# (stan. 1), *Goera pilosa* (FABR.) (stan. 1), *Glyptotaelius pellucidus* (Retz.)# (stan. 2), *Limnephilus binotatus* CURT. (stan. 1), *L. flavicornis* (FABR.) (stan. 3, 4), *L. politus* MCL.# (stan. 5), *L. vittatus* (FABR.)# (stan. 2, 4, 7–14), *Agrypnia pagetana* CURT.# (stan. 1), *Phryganea bipuncata* RETZ.# (stan. 3), *P. grandis* L.# (stan. 1, 3), *Athripsodes aterrimus* (STEPH.) (stan. 1), *A. cinereus* (CURT.) (stan. 1), *Ceraclea alboguttata* (HAG.)# (stan. 1, 3), *Leptocerus tineiformis* CURT.# (stan. 1, 3), *Mystacides longicornis* (L.) (stan. 1, 3), *M. nigra* (L.) [1], *Oecetis furva* (RAMB.)# (stan. 1), *O. ochracea* (CURT.)# (stan. 1), *O. testacea* (CURT.)# (stan. 1), *Triaenodes bicolor* (CURT.) (stan. 1, 2, 5, 11). Symbolem # wyróżniono powyżej gatunki stwierdzone pierwszy raz w SPK.

CZACHOROWSKI (1998: Chruściki (Trichoptera) jezior Polski – Charakterystyka rozmieszczenia larw. WSP, Olsztyn. 156 ss.) podał 15 gatunków chruścików z jezior Hańcza i Szurpiły. BUCZYŃSKI i in. (2001: Roczn. nauk. Pol. Tow. Ochr. Przyr. „Salamandra”, 5: 27-42) wykazali 10 gatunków z niecki Jeziora Jaczno. W sumie dotąd podano z SPK 23 gatunki Trichoptera. Nasze dane obejmują 24 gatunki, z których 15 wykazano po raz pierwszy, a liczba gatunków chruścików wykazanych z SPK wzrosła z 23 do 38.

Gatunek o największej liczebności i stwierdzany na największej liczbie stanowisk, to *Limnephilus vittatus*. Łowiono go w drobnych zbiornikach dystroficznych i eutroficznych o wyraźnie podsycającym podbrzeżu. Często był to jedyny chruścik na tych stanowiskach, tylko sporadycznie towarzyszyły mu *Limnephilus flavicornis* i *Triaenodes bicolor*. Może to świadczyć o ubożeniu fauny chruścików w tych zbiornikach (WALLACE 1991: A review of the Trichoptera of Great Britain. NCC, Peterborough. 61 ss.). Duża część łąk SPK jest użytkowana do wypasu bydła, więc wiele drobnych zbiorników jest rozdeptywanych, zanieczyszczanych odchodami i moczem zwierząt, a nawet częściowo rozkopywanych dla ułatwienia im dostępu do wody. Krowy spasają też roślinność przybrzeżną.

W naszym materiale najcenniejsze są gatunki z Czerwonej listy: *Ceraclea alboguttata* i *Oecetis testacea*. Oba znajdują się w kategorii DD (SZCZĘSNY 2002: [W:] GŁOWACIŃSKI (red.): Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 76-79). *C. alboguttata* to gatunek europejsko-zachodniosyberyjski typowy dla rytralu i potamalu cieków, zaś *O. testacea* to gatunek holarktyczny spotykany w ciekach i w jeziorach o niższej trofii, nierzadko lobeliowych (CZACHOROWSKI 1998: *ibid.*). Z powodów faunistycznych, z tych gatunków wyraźnie ciekawsza jest *O. testacea*. Poza pojezierzami Polski północnej, gdzie jest stwierdzana niezbyt często, ale dość regularnie, współcześnie łowiono ją tylko na dwóch stanowiskach leżących na Wzniesieniach Południowomazowieckich (oznaczenie niepewne) i na Wale Trzebnickim (BUCZYŃSKI, SERAFIN 2004: Parki nar. Rez. Przyr., 23: 481-485; MAJECKI 2006: Chruściki (Trichoptera) regionu łódzkiego. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź. 160 ss.).

Edyta BUCZYŃSKA, Kat. Zool., Ekol. Zw. i Łow. UP, Lublin
Paweł BUCZYŃSKI, Zakł. Zool. UMCS, Lublin
Łukasz DAWIDOWICZ, Grzegorz WAGNER,
Stud. Koło Nauk. Biologów UMCS, Lublin